

การพัฒนาแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา

A Model of Conservation and Promotion of Toddy Palm Products : A Case Study of Tambon Paknam Amphur Bangkla in Chachoengsao Province

ลักขณาพร โรจน์พิทักษ์กุล*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด เพื่อการส่งเสริมและสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาล โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่มีถิ่นฐานอยู่ใน 5 หมู่บ้านของตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การศึกษาภาคสนาม สันทนาการ การสังเกต และการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปัจจัยภายในที่มีศักยภาพอันเป็นรากฐานสำคัญ 4 ประการ คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) โครงสร้างทางสังคม (Structure) ความสามารถในการผลิต (Ability) และวัฒนธรรม (Culture) ในการศึกษา

ได้นำปัจจัย ภายในชุมชนมาเป็นฐานของการพัฒนาและ นำปัจจัยภายนอกมาเป็นส่วนเสริมในการพัฒนา รูปแบบ รูปแบบการพัฒนาใช้หลักการ 3 ประการ คือ การใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community based model) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) และการจัดการความรู้ (Knowledge management) ผลของวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ส่งผลให้ผลผลิตน้ำตาลได้รับการรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ น้ำตาลสด มาตรฐานเลขที่ มผช. 38/2546 และน้ำตาลโตนด มาตรฐานเลขที่ มผช. 113/2546 ผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาล มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ใช้ชื่อว่า “หมู่บ้านน้ำตาลสด” เป็นฐานเสริมสร้างเศรษฐกิจ ชุมชนสังคม และเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มั่นคงต่อไป

* นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

คำสำคัญ ผลผลิตน้ำตาลโตนด รูปแบบ
การส่งเสริมและการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Key words: Toddy palm sugar products,
conservation and promotion, local wisdom

ABSTRACT

The purpose of the thesis was to study the prevailing situation of toddy palm sugar production in an attempt to develop a model of conservation and promotion of palm sugar products for the local tradition and knowledge sustainability. The study was based on the quantitative and qualitative research methodology and key informants were villagers selected as proxies of those having a domicile in five villages of Paknam Sub-District in Bangkokla, Chachoengsao. In-dept interview and participatory techniques were adopted for data collection. The main findings could be concluded as follows:

The study showed four key internal factors founded the community was Leadership (L), Structure (S), Abilities (A), and Culture (C). In addition, the external factors were support and promotion from private and public organizations. These factors were implemented in developing a model of conservation and promotion through community-based activities. The model utilized three developmental principles: community-based model, learning process and knowledge management. As result of the development, toddy palm sugar juice and condense toddy palm sugar was awarded certificates of standard community products. This caused awareness among the palm sugar producers, leading to the setting up of a community enterprise named "Toddy Palm Sugar Juice Village" as a source of community economy.

ความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมวิถีทางการเกษตรเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนานตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ก่อให้เกิดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ นวัตกรรม นวัตกรรม และ กล้าณรงค์ ศรีรอด (2545) กล่าวว่า วิถีชีวิตและการบริโภคของมนุษย์เกี่ยวโยงไปถึงลักษณะของพื้นที่ ไร่ประสพการณ์จากธรรมชาติ รู้จักคิดและพัฒนาเพื่อประโยชน์ในการบริโภคอาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือ และกรรมวิธีต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุณภาพ สำหรับปัจจัยคุณภาพขึ้นอยู่กับความเคยชินของการบริโภคขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติ และความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ส่วนใหญ่สามารถผลิตได้เองแทบทั้งสิ้น จากการเรียนรู้และประสบการณ์อย่างค่อยเป็นค่อยไป การผลิตน้ำตาลจากต้นไม้นี้เป็นเรื่องหนึ่งที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ถึงแม้ปัจจุบันสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในหลายส่วนแล้วก็ตาม แต่การผลิตน้ำตาลจากต้นไม้นี้แบบพื้นบ้านก็ยังคงมีอยู่ เหตุเพราะน้ำตาลเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยในครัวไทยอาหารไทยความต้องการน้ำตาลของคนไทยมีมาก จนถึงขนาดกลายเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้ราคาน้ำตาลมีราคาสูงขึ้น สโรช รัตนกร (2537) กล่าวว่าน้ำตาลมีความสำคัญในดาน คุณค่าคือเป็นอาหารที่ให้พลังงานต่อชีวิต ในประเทศไทยมีการผลิตน้ำตาลจากต้นไม้นี้หลายชนิดเช่น อ้อยมะพร้าวและตาลโตนด แต่ผลจากการสำรวจจำนวนต้นตาลโตนดที่จังหวัดเพชรบุรี ในปี 2545 พบว่าลดลงจากปี 2538 ถึงประมาณสองแสนต้น (สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี 2546) จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่น่าสนใจและควรที่จะช่วยเหลือ

แก้ไขกับทั้งอนุรักษ์ส่งเสริมไว้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนหนึ่งที่ผลิตน้ำตาลจากต้นตาลโตนด จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นชาวบ้านในชุมชนเล่าว่าในอดีตมีต้นตาลโตนดขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งตำบล แทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทำนาควบคู่กับการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด แต่ปัจจุบัน มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ลดลงไปเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งตำบลและคาดว่าจะสูญสลายไปจากชุมชนในไม่ช้า ทั้งนี้ เกิดจากปัจจัยหลายอย่างทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสโลกาภิวัตน์ ประเด็นปัญหาดังกล่าว เช่น ปัจจุบันสภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดเป็นอย่างไร ชุมชนต้องเผชิญกับสภาพปัญหาอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใดครัวเรือนที่ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดจึงลดลง และจะพัฒนาผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้สามารถดำรงอยู่ในภาวะสังคมปัจจุบันและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้อย่างไร การทราบปัญหาต่าง ๆ และสาเหตุของปัญหา จะเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาดต่อไป ทำให้เข้าใจและได้แบบแผนการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดในปัจจุบันของชุมชนอย่างละเอียดทุกแง่มุม ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่อาจปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เป็นกระบวนการที่เน้นการประสานความร่วมมือกับภายนอกได้อย่างสมดุล กลมกลืน และกระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าของตน และส่งเสริมความสามารถในการพึ่งตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจาก

ตาลโตนด น้ำตาลที่ไม่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ใด ๆ ไม่มีอันตรายจากสารฟอกขาว เพราะน้ำตาลมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ และในฐานะที่ตาลโตนดเป็นพืชอนุรักษ์และเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทรงคุณค่าเป็นทุนของชุมชนที่เคยทำรายได้ให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพนี้เป็นอย่างมากมาแล้วในอดีต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดในชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด
3. เพื่อส่งเสริม การสืบทอดวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้คงอยู่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

การศึกษาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการสังคมวิทยา นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หลักแห่งความทันสมัยทฤษฎีระบบแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตาลโตนด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นประชากรตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัด

ละเชิงเทรา มี 12 หมู่บ้าน การเลือกประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นแรก เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) คือ คัดเลือกหมู่บ้านที่มีครัวเรือนประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดมี 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 ปากน้ำโจโลก หมู่ 7 หลังวัด หมู่ 8 บ้านไร่ หมู่ 10 ทาลานล่าง และ หมู่ 11 บางทองหลาง รวมจำนวน 668 ครัวเรือน

ขั้นที่ 2 ใช้หลักเกณฑ์การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดให้ กลุ่ม ก คือกลุ่มผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด และกลุ่ม ข คือกลุ่มผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม ก ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการสนับสนุนใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogenous Group) พิจารณาเลือกจากบุคคลในพื้นที่ที่เป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิต จำนวน 10 คน ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพผลิต ผู้ประกอบการจำหน่ายผลผลิต และผู้ประกอบการรายย่อยที่ขายผลผลิต จำนวน 20 คน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 10 คน ผู้เกี่ยวข้องกับการสนับสนุน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชน ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้บริหารทั่วไป จำนวน 20 คน รวมผู้ให้ข้อมูลกลุ่ม ก จำนวน 60 คน ใช้ระเบียบวิธีการ วิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่ม ข คือกลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด มีจำนวน 646 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ประชากรเป็นเลขหลักร้อย กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 15 - 30 %

เมื่อกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 15% ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ครัวเรือน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนดของชุมชน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomenon) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบ สถานการณ์เคลื่อนย้าย และสมาชิกของครอบครัว

ตอนที่ 2 ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพในอดีตและปัจจุบัน

ตอนที่ 3 ด้านสาธารณสุข การเมือง วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามและรับคืนด้วยตนเอง ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2548

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป EXCEL สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ

การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลบางอย่าง ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การปฏิบัติการภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ตั้งแต่เดือนเมษายน 2547 ถึงเดือนตุลาคม 2549

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดย 4 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลและตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเสาคำเนินการใน 2 วิธีการ คือ 1) การตรวจสอบแบบสามเสาด้านข้อมูล 2) การตรวจสอบแบบสามเสาด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการวิเคราะห์ค่าทางสถิติที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยกันกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ใ้การวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ใ้การวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

การสังเคราะห์ผลการศึกษา เป็นการนำข้อค้นพบจากการศึกษาทั้ง 2 ส่วน มาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่เชื่อมโยงกัน สามารถอธิบายพฤติกรรมที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมได้ชัดเจน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด

จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าประชาชนมีอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 39 ในจำนวนนี้ ร้อยละ 18 อดิเตเคยประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด รองลงมาคือค้าขายร้อยละ 17 รับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรมร้อยละ 11 รายได้ภายใน ครอบครัวมากที่สุดร้อยละ 60 คือ

ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน รองลงมาคือมีรายได้ 5,001-10,000 บาทร้อยละ 24 และพบว่าในอดิเตชุมชนประกอบ อาชีพเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 1 ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9 ที่นิยมคือการเลี้ยงกิ้งก่าดำตามกระแสนี้ให้ผลกำไรสูงในช่วงแรก ต่อมาหลายครัวเรือนต้องประสบกับปัญหาขาดทุน มีหนี้สินจำนวนมาก จากการสำรวจภาวะหนี้สินพบว่าประชาชนมีหนี้สินร้อยละ 58.16 ทั้งหมดนี้เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ในจำนวนดังกล่าวเป็นหนี้ในระบบร้อยละ 22.67 และหนี้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 21.33 ครัวเรือนที่มีหนี้สินจากแหล่งเงินกู้หลายแหล่งเกิดจากการนำเงินมาลงทุนเลี้ยงกิ้งก่าดำแล้วไม่มีกำไร จึงส่งผลให้ครัวเรือนไม่สามารถปลดภาระหนี้สินได้มีการประกาศขายบอกรู้ ทิ้งบอกรู้ไว้ สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้เฉพาะกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 52 เป็นการกู้เงินมาเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินร้อยละ 41.84 พบว่ามีชีวิตดำรงชีพแบบพอเพียง

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดเริ่มเสื่อมถอยลงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2546 หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมฟื้นฟูการประกอบอาชีพแนววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นตามนโยบายของประเทศ ส่งผลให้การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลเริ่มฟื้นตัวอีกครั้ง เพราะน้ำตาลมีความสำคัญต่อครัวไทยอาหารไทยขนมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทยังคงมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทย จัดงานประเพณีแบบครัวไทยที่มีการใช้น้ำตาลเป็นส่วนประกอบของอาหารหวานแทบทุกครัวเรือน และพบว่าในอดิเตชุมชนแห่งนี้มีชื่อเสียงในด้านการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการผลิตน้ำตาลที่เรียกว่า น้ำตาลสด และน้ำตาลที่แปรรูปเข้มข้นเป็นก้อน น้ำตาลที่ผลิตจากชุมชนแห่งนี้มีคุณภาพดีมีชื่อเรียกกันว่า

“น้ำตาลปากน้ำ” อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าทักษะการผลิตน้ำตาลของผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดยังมีอยู่ในชุมชน อีกทั้งชุมชนยังมีความสัมพันธ์ที่ถูกปลูกฝังถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นรูปแบบของพฤติกรรม ระบบความคิด ความรู้ ความเชื่อ ที่ถูกจัดระเบียบไว้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา เป็นสื่อที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกและความภาคภูมิใจ ที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาในครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของคนในชุมชน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด

ปัจจัยภายใน *ข้อค้นพบเชิงปริมาณ* พบว่าปัจจัยภายในที่ส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนดประชาชนในชุมชนยังคงไขประโยชน์จากตาลโตนดทุกส่วน ใช้น้ำตาลสดร้อยละ 15.92 น้ำตาลงบร้อยละ 14.79 ผลสุกทำขนมตาลร้อยละ 16.67 กาบทำเชื้อเพลิงร้อยละ 12.73 นำมาเป็นส่วนประกอบของอาหารร้อยละ 12.17 ไซผลอ่อนร้อยละ 12.17 ลำต้นไซเป็นส่วนประกอบของบานร้อยละ 8.05 ไซใบมุงหลังคา/เป็นร่มให้กลาไม้/ทำทางเดิน/คอกสัตว์ร้อยละ 6.18 ไซเมล็ดร้อยละ 15.32 ขายตนอ่อน ร้อยละ 8.60 และชุมชนเห็นควรให้อนุรักษ์ตาลโตนดให้เป็นอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลร้อยละ 93

ปัจจัยภายใน *ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ* พบว่าชุมชนมีปัจจัยภายในที่เข้มแข็งเป็นทุนอย่างเห็นได้ชัดเจน ประกอบด้วย 1) คน คือ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ 2) ทรัพยากร คือ ตาลโตนด 3) ชื่อเสียงการผลิตน้ำตาลของชุมชน 4) การตั้งถิ่นฐาน 5) กลุ่มเครือญาติ 6) การจัดระเบียบชุมชน 7) วัฒนธรรม 8) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยภายนอก *ข้อค้นพบเชิงปริมาณ* พบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด คือ บุคคลที่มีส่วนร่วม

ในการอนุรักษ์และส่งเสริมประกอบด้วย ผู้ผลิต ผู้นำชุมชน ผู้บริโภค หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ทั้งองค์กรเอกชนและภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลปากน้ำร้อยละ 32.67 เกษตรอำเภอ/ตำบลร้อยละ 27.72 พัฒนาชุมชน ร้อยละ 13.86 ธนาคารเพื่อการเกษตรและส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 12.87 อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ร้อยละ 8.91 และองค์การพัฒนาเอกชน (non - governmental organization : NGO) ร้อยละ 1.98

ปัจจัยภายนอก *ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ* พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทและเป็นแกนสำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริม ได้แก่ หน่วยงานราชการระดับจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด อำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุข การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียน และสถาบันทางการเงิน เป็นปัจจัยภายนอกที่มีส่วนส่งเสริม สนับสนุนและกระตุ้นให้การผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดในชุมชนฟื้นตัวและมีการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ข้อค้นพบจากการศึกษาทั้ง 2 ส่วน พบว่า ปัจจัยภายในสำคัญที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ (Leadership) 2) โครงสร้างทางสังคม (Structure) 3) ความสามารถในการผลิต (Ability) และ 4) วัฒนธรรม (Culture) สำหรับปัจจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นเพียงให้การส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด การอนุรักษ์ และการอบรมให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาล

ผลการสังเคราะห์รายด้าน พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยที่ชุมชนมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่ในชุมชน ที่ได้ร่วมกันดำเนินงานต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลของชุมชนโดยการไม่ไค่นล้ม

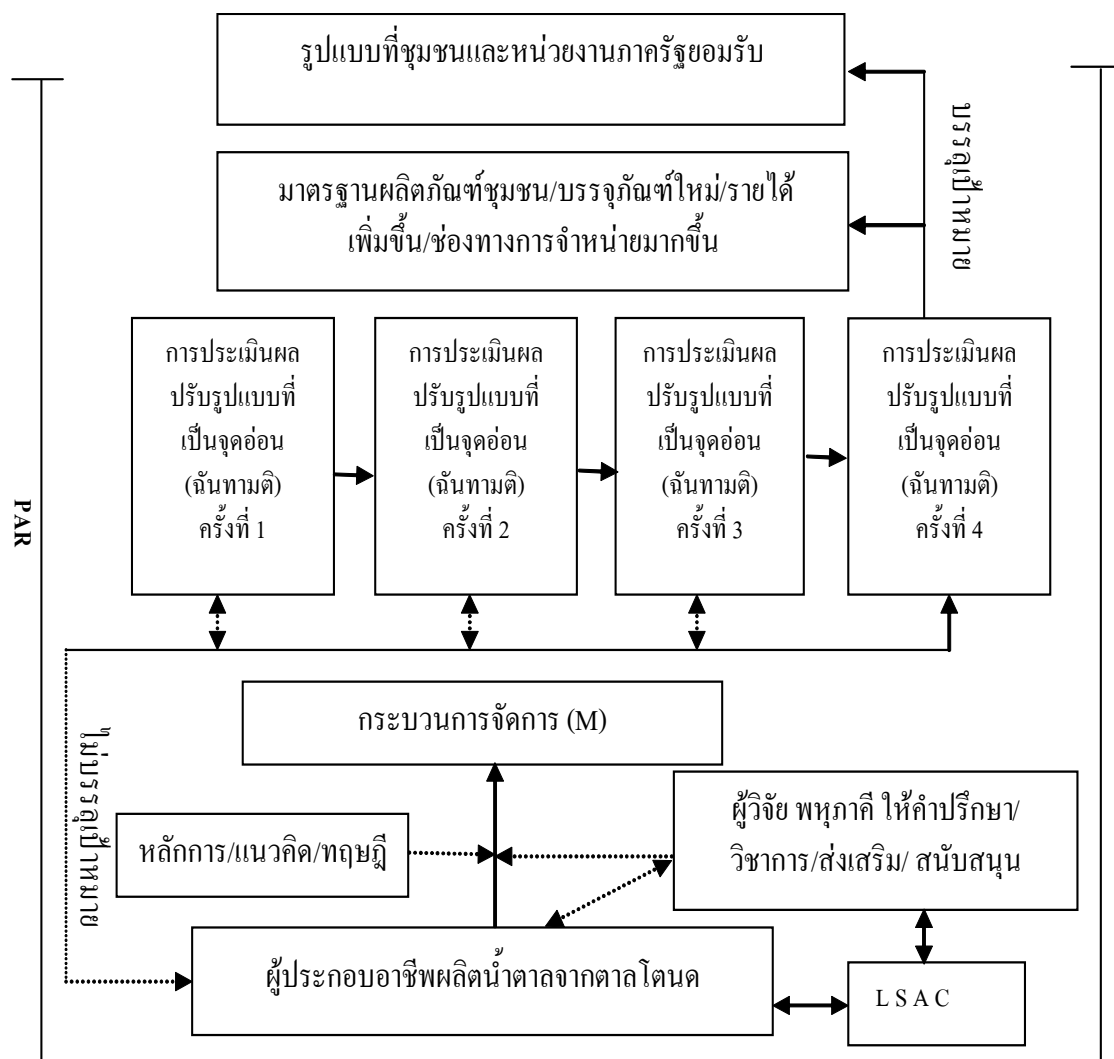
ต้นตาล การให้ที่ดินชั่วคราวเพื่อการก่อสร้างอาคารหมู่บ้านน้ำตาลสละระยะเวลา 10 ปี ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านของแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างทางสังคม ชุมชนมีทรัพยากร (resource) ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามต้องการ มีระบบเครือข่าย การแบ่งบริเวณที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีอิสระ แบบแผนการใช้ทรัพยากรต้นตาลโดนดโดยวิธีการจับจองกันอย่างอิสระที่ใช้จิตสำนึกทางวัฒนธรรมการอยู่รอดร่วมกันในการจัดการ เป็นการจัดระเบียบชุมชนโดยคนในชุมชน การตั้งถิ่นฐานที่เอื้ออำนวยและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่อยู่ร่วมกันตามธรรมชาติ ชุมชนมีผู้ผลิตที่มีความสามารถ ที่เป็นบุคคลในสังคม ชุมชน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้กระทำ (actor) เพื่อให้เกิดผลผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนมีวัฒนธรรม คือ ชุมชนมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่ก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่เกิดจากการประกอบอาชีพ เช่น ประเพณีงานบุญป่าตาล และวัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคม

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ภูมิปัญญาการผลิตน้ำตาลจากตาลโดนดจึงกลายเป็น สิ่งที่สอดคล้องกันในบริบทของโลกาภิวัตน์ และทุนนิยม นโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐที่ได้นำมากระตุ้นให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน โดยมีจุดมุ่งหมายในการดึงความรู้ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในครัวเรือน ประกอบกับชุมชนมีจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูการผลิตน้ำตาลเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างกรอบแนวคิด และกรอบการปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโดนด โดยใช้ทุนทางสังคมมาเป็น

กลไกร่วมแบบภาคี และนำ “ปัจจัยภายในที่มีศักยภาพ” มาเป็นรากฐานที่สำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาลจากตาลโดนดของชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโดนด กรณีศึกษาชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยได้นำปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนดังกล่าว มาจัดกิจกรรมการพัฒนาเป้าหมายคือการพัฒนาคน แนวคิดหลักคือการพึ่งตนเองจากสภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ การเขามีส่วนร่วมของชาวบ้านและการประสานงานกับหน่วยงานราชการและเอกชน ลงมือปฏิบัติโดยวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ระหว่างชาวบ้าน ผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ รวมมือกันปฏิบัติอย่างจริงจัง ใกล้ชิด เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ภาพที่ 1 แสดงสรุปรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด

ผลจากการพัฒนารูปแบบได้ขอคนพบว่าชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนารูปแบบ กล่าวคือ นางสมจิตร์ กล่อมเกลี้ยง ได้แสดงความเป็นผู้นำเพื่อพัฒนาผลผลิตน้ำตาลให้มีคุณภาพ ปรับกระบวนการผลิต พัฒนบรรจุภัณฑ์ของผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้ดีขึ้นกว่าเดิม เชื่อมโยงเครือข่ายและชุมชนดำเนินการจำหน่ายผลผลิตในลักษณะกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน ผลของการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลพบว่าเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น การที่ชุมชนสามารถ

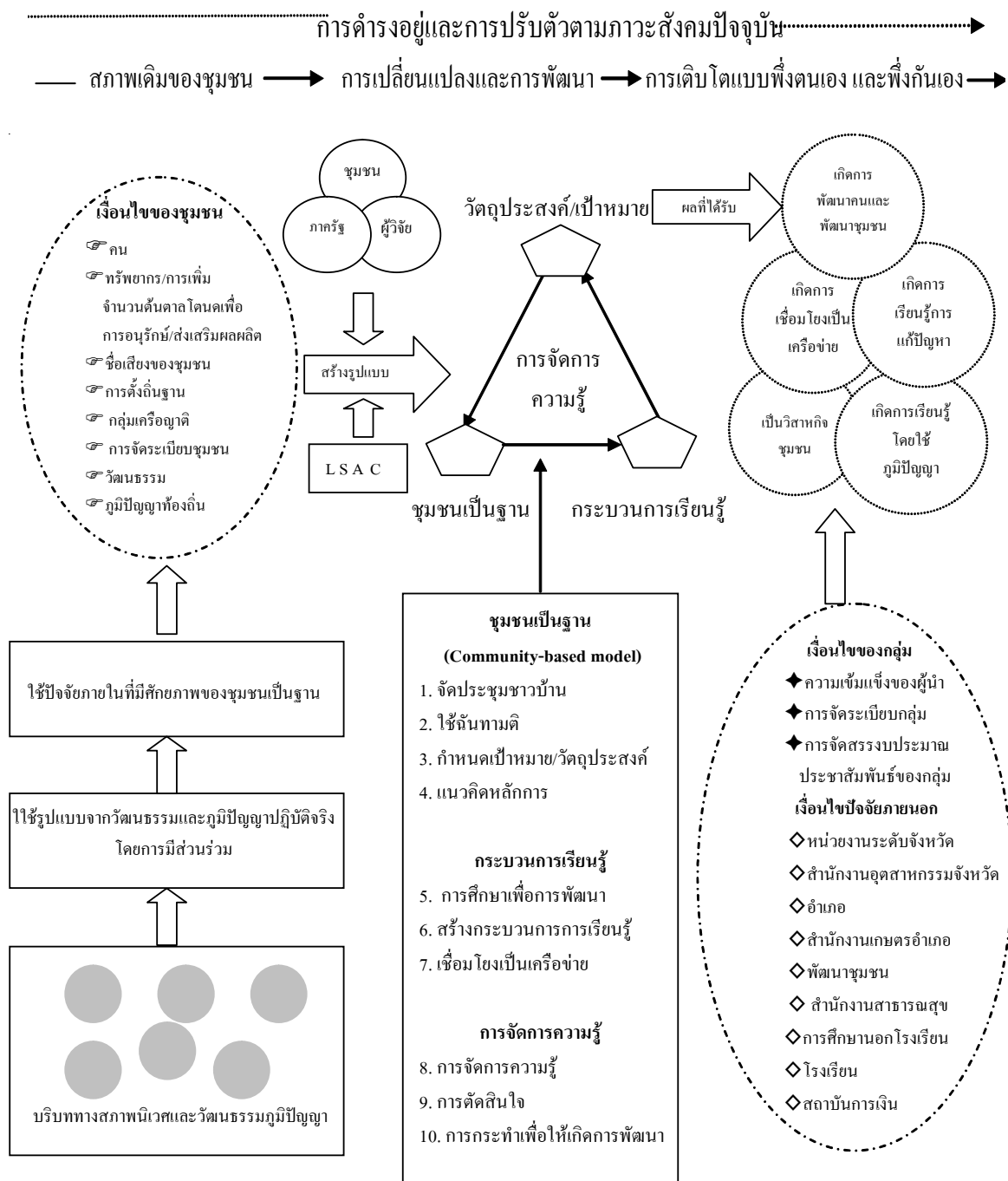
พัฒนากระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จะสามารถขยายช่องทางการจำหน่าย มีรายได้เพิ่ม ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเครือข่าย เครือญาติ สามารถเชื่อมโยงกันได้ และมีพลังในระดับหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นแนวโน้มของความเข้มแข็ง เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพของชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าและวัฒนธรรมภูมิปัญญาของตนเองที่ได้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสมลงตัวกับภาวะสังคม เศรษฐกิจ ปัจจุบัน

3. ผลการส่งเสริม เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพผลิต น้ำตาลจากตาลโตนด มีดังนี้

การวิจัยนี้กระตุ้นจิตสำนึกของคน ในชุมชนให้เกิดการพัฒนาการผลิตน้ำตาล 2 ชนิด คือ น้ำตาลสด และน้ำตาลโตนด (น้ำตาลงบ) จนได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม น้ำตาลสด มาตรฐานเลขที่ มผช. 38/2546 หมายเลขตัวอย่าง สอจ. ร37-038-01-ฉช/2 และน้ำตาลโตนด (น้ำตาลงบ) มาตรฐานเลขที่ มผช. 113/2546 หมายเลขตัวอย่าง สอจ. ร37-113-01-ฉช/2 มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน รหัสทะเบียนเลขที่ 325020910006 เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2549 ไข่ชื่อว่า “กลุ่มหมู่บ้านน้ำตาลสด” ต่อมา กลุ่มได้รับการส่งเสริมจากจังหวัด คัดสรร ให้หมู่บ้านน้ำตาลสดเป็นหมู่บ้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) เลขที่ 24020011 เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2549 ทำให้ชุมชนสามารถนำการรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ไปใช้ในการขยายช่องทางการจำหน่ายได้ อีกทั้งการส่งเสริมจากหน่วยงาน ภาครัฐยังเป็นส่วนสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ ผลผลิตน้ำตาลเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน อันเป็น การสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่ผ่านมา จะเห็นว่า การอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีที่มา มีปรากฏการณ์ มีกระบวนการและมีแบบแผน ของการผลิตน้ำตาล สรุปผลการวิจัยแสดงดังภาพ

ภาพที่ 2 ข้อสรุปเชิงทฤษฎีการพัฒนาแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจาก
ตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชน ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากการรอบความคิดทฤษฎีและข้อค้นพบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเป็นฐานรองรับ โดยผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยน ให้เหมาะสมกับสภาพปรากฏการณ์การศึกษา กรณีศึกษา ดำเนินการนำปัจจัยภายในที่มีศักยภาพ ของชุมชนมาสร้างกระบวนการการเรียนรู้จาก หลักวิชาการ การปฏิบัติ การปฏิบัติ การจากความร่วมมือ ของ 3 ส่วน ได้แก่ ชาวบ้านที่เป็นผู้นำ ผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งพบว่า การดำเนินงาน พัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนเกิดขึ้น อย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงความรู้อย่างต่อเนื่อง เพิ่มเติมความรู้ใหม่ ในระหว่างการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ตลอดเวลา และสามารถกระทำได้อย่างซ้ำๆ โดยมีชุมชนเป็นฐานสำคัญ รูปแบบ การวิจัยครั้งนี้เป็นทฤษฎีที่ได้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษา (grounded theory) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกระบวนการทางสังคม ที่เกิดขึ้นในสถานที่ศึกษากรณีศึกษา การพัฒนา รูปแบบเกิดจาก บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีปัจจัยภายในที่มีศักยภาพของชุมชนในความรู้ประสบการณ์เดิมผสมผสานกับความรู้และ ประสบการณ์ใหม่ มีการจัดการความรู้ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีหน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริม สนับสนุน ซึ่งสามารถสังเคราะห์รูปแบบได้ 3 ประการหลัก คือ 1) การใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based model) 2) การสร้าง กระบวนการการเรียนรู้ (Learning Processes) และ 3) การจัดการความรู้ (Knowledge management) อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ควรมี การประยุกต์ให้เหมาะสม กับบริบทของชุมชนนั้น ๆ

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบที่สำคัญของการวิจัยครั้งนี้มีหลายประการที่แสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด ยังไม่สามารถฟื้นฟูไปได้เช่นในอดีตที่ผ่านมา

ซึ่งพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ การผลิตน้ำตาลไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ส่งผลให้ครัวเรือนที่เคยประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดลดลง ลักษณะปัญหาที่เป็นเงื่อนไขในภาพรวม พบว่า สภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนที่ปรับเปลี่ยนมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ จากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม เงื่อนไขทางด้านความคิดของคนในชุมชน ได้แก่ความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่น้อยลง ทรัพยากรตาลโตนดมีขนาดสูงยากต่อการขึ้นไปเก็บผลผลิตปัจจัยเงื่อนไขทางสังคม และประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการที่ชุมชนหมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนและตลาด

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. ประเทศไทยมีวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่หลากหลาย การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจชุมชนเป็นการมุ่งส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันชุมชนหมู่บ้าน อันเป็นวิธีการและกลไกของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ยังพัฒนาไปไม่ถึงระดับมาตรฐานยังมีอีกเป็นจำนวนมาก และเนื่องจากคนในสังคมมีพื้นฐานต่างกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนั้น รูปแบบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละส่วนจึงเป็นไปในอัตราที่ไม่เท่ากัน หน่วยงานในระดับ สูงควรต้องกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลผลิตน้ำตาลและงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง การสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นที่เล็งในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรม ด้วยการให้โอกาสซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง เมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้นจะสามารถผูกโยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายให้เข้มแข็งได้ อาจทำให้ระบบทุนนิยมไทยยอมรับพื้นฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการเป็นประเทศชาติ

ในลักษณะใหม่ คือ มีวัฒนธรรมภูมิปัญญา ร้อย
โยงทั้งระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจ
ทุนนิยมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อพัฒนาประเทศชาติ
ให้มีความมั่นคงแข็งแรงต่อไป

2. หน่วยงานในระดับนโยบายควรให้ความสำคัญกับการลงทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีคุณค่า สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ
ในการพัฒนาได้ต่อไป และเพื่อเป็นแนวทาง
ในการพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่
เข้มแข็งนั้น ๆ เป็นทางเลือกในการพัฒนา ควรนำ
รูปแบบของการพัฒนาการอนุรักษ์และส่งเสริม
ของคณพบที่เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical
generating) ซึ่งเป็นทฤษฎีจากฐานราก (Grounded
theory) จากการวิจัยนี้เป็นพื้นฐานในการกำหนด
ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา
ที่มีลักษณะเปิดกว้าง สามารถนำรูปแบบไป
ประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมภูมิปัญญาอื่นที่มีบริบท
ใกล้เคียงกันได้โดยใช้หลักการปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วมของชุมชน (Participation Action
Research : PAR) มีการบูรณาการความรู้และ
การจัดการความรู้ในลักษณะของการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้กับทั้งพัฒนาตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ของการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

3. การพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญา
เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ควรคำนึงว่าชุมชน
เป็นเจ้าของภูมิปัญญาที่มีความสามารถ ความรู้
ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ดังนั้น หน่วยงาน
ภาครัฐจึงควรเป็นผู้สนับสนุนชุมชนมากกว่า
เป็นผู้ควบคุมชุมชน สนับสนุนด้วยการสร้าง
เครือข่ายเชื่อมโยงทั้งในเครือข่ายอาชีพเดียวกัน
และต่างอาชีพภายในชุมชน เชื่อมโยงกับเครือข่าย
ภายนอกชุมชน และตลาดภายนอก ให้ความรู้
ความเข้าใจแก่ชุมชน ให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง
และสังคมภายนอกเพื่อปรับวิถีชีวิตของตนให้
สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของสังคมภาครัฐ
ควรส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา

โดยใช้สื่อสารมวลชนที่หลากหลายเผยแพร่
วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิด
ผลประโยชน์ย้อนกลับสู่ชุมชน

4. ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐควรใช้
ประโยชน์จากรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริม
ผลผลิตจากตาลโตนดเพื่อการสร้างระบบการ
เรียนรู้ในชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความ
ต้องการของชุมชนและร่วมกันพัฒนาความเข้มแข็ง
ของชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา
ตามความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงใน
ลักษณะที่เท่าเทียมกัน และเกิดความร่วมมือ
ประสานสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นไปใน
ทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical
generating) และข้อเสนอ (Proposition) ที่ได้จาก
การวิจัยนี้เป็นแนวทางที่น่าสนใจแนวทางหนึ่ง
ในการศึกษาการพัฒนาการอนุรักษ์และ
ส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนดในชุมชนขนาด
ใหญ่ที่มีบริบทการดำเนินงานได้มาตรฐานแล้ว
ชุมชนขนาดกลางที่มีการดำเนินงานสมบูรณ์
แต่ยังไม่ได้มาตรฐาน และชุมชนขนาดเล็กที่
ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้ได้มาตรฐาน ผู้สนใจ
อาจจะนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์
และส่งเสริมการผลิตน้ำตาลจากพืชชนิดอื่นได้เช่น
มะพร้าว รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
ผลิตผลจากป่าไม้ที่ให้ผลผลิตเช่นเดียวกับตาลเช่น
ลูกชิดจาก สะตอ ฯลฯ

2. ควรที่จะมีการพิจารณาและศึกษา
ทิศทางการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชนโดย
ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากครอบครัวไปสู่ชุมชน
ท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชน แมวอาจมีความรู้
ทางทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจ

พอเพียงจะยังไม่กว้างขวางเพียงพอที่จะรองรับปรากฏการณ์การพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ แต่การศึกษาเงื่อนไขปัจจัยในบริบทที่แตกต่าง จะมีความเป็นไปได้ในการขยายผลรูปแบบไปยังบริบทอื่นๆ หรือไม่อย่างไร ประเด็นการศึกษาเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ในประเด็นปัญหาการวิจัยที่ว่า “แนวทางการขยายตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนเป็นอย่างไร” เพื่อชุมชนจะได้รับ

ประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากข้างล่างขึ้นไปสร้างเป็นปรากฏการณ์เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจใหญ่ให้เด่นชัดขึ้น การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคลา จังหวัดฉะเชิงเทรา รูปแบบที่ได้รับจากการวิเคราะห์โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ อาจนำไปใช้หรือขยายผลในชุมชนอื่นที่มีบริบททางนิเวศและสังคมคล้ายคลึงกัน อันอาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นฤดม บุญหลง และกล้านรงค์ ศรีรอด. (2545). *อาหารกับมนุษย์*. ในอาหารเพื่อมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นัทรทิพย์ นาดสุภา. (2544). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ บุค เซ็นเตอร์.
- ดำรงกฐาณดี. (2536). *วัฒนธรรมและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2546). *ปัญหาการส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย*. ในเอกสารประกอบการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร, (เล่มที่ 2 หน่วยที่ 14 หน้า 304 - 308). (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เดือน คำดี. (2547). *การวิเคราะห์เกษตรกรรมในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2544). *เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมไทย*. ในหนทางฝ่าวิกฤตชาติและทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ภัทรศ.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. 2541. *แนวทางพัฒนาสังคมชนบทใหม่บนฐานรากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สโรช รัตนกร. (2537). *กินเพื่อคุณภาพชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี. (2546). *ตาลเมืองเพชร*. เพชรบุรี : เพชรบุรีการพิมพ์.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2545). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรสุดา เจริญรัตน์. (2546). *เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- Robert, M. Netting. (1986). *Cultural Ecology*. (Second Edition) Illinois : Waveland Press.
- Julian, H. Steward. (1979). *Theory of Cultural Change : The Methodology of Multilinear Evolution*. Urbana : University of Illinois Press.
- White, Leslie A. (1949). *The science of culture*. New York : grove press.